

## NCERT Solutions for Class 10 Sanskrit Shemushi Chapter 6 सौहार्द प्रकृतेः शोभा

---

अभ्यासः

प्रश्न 1.

अधोलिखितप्रश्नानामुत्तराणि एकपदेन लिखत –

(क) वनराजः कैः दुरवस्थां प्राप्तः?

उत्तरः

वानरेः

(ख) कः वातावरणं कर्कशध्वनिना आकुलीकरोति?

उत्तरः

काकः

(ग) काकचेष्टः विद्यार्थी कीदृशः छात्रः मन्यते?

उत्तरः

आदर्श

(घ) कः आत्मानं बलशाली, विशालकायः, पराक्रमी च कथयति।

उत्तरः

गजः

(ङ) बकः कीदृशान् मीनान् क्रूरतया भक्षयति?

उत्तरः

वराकान्

(च) मयूरः कथं नृत्यमुद्रायां स्थितः भवति?

उत्तरः

पिच्छानुद्धाट्य

(छ) अन्ते सर्वे मिलित्वा कस्य राज्याभिषेकाय तत्पराः भवति?

उत्तरः

उल्लूकस्य

(ज) अस्मिन्नाटके कति पात्राणि सन्ति?

उत्तरः

दश

प्रश्न 2.

अधोलिखितप्रश्नानामुत्तराणि पूर्णवाक्येन लिखत –

(क) निःसंशयं कः कृतान्तः मन्यते?

उत्तरः

निःसंशयं चन्तुवः कृतान्तः मन्यते।

(ख) बकः वन्यजन्तूनां रक्षोपायान् कथं चिन्तयितुं कथयति?

उत्तरः

बकः वन्यजन्तूनां रक्षोपायान् चिन्तयितुं कथयति यत् सः ध्यानमग्नः स्थितप्रज्ञ इव स्थित्वा सर्वेषाम् रक्षायाः करिष्यति।

(ग) अन्ते प्रकृतिमाता प्रविश्य सर्वप्रथमं किं वदति?

उत्तरः

प्रकृतिमाता प्रविश्य सर्वप्रथमं कथयति “भोः भोः प्राणिनः यूयम सर्वे एव मे सन्ततिः। कथं मिथः कलहं कुर्वन्ति।

(घ) यदि राजा सम्यक् न भवति तदा प्रजा कथं विप्लवेत्?

उत्तरः

यदि राजा सम्यक् न भवति तदा प्रजा नौका इव विप्लवेत्।

प्रश्न 3.

रेखांकितपदमाधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत –

(क) सिंहः वानराभ्यां स्वरक्षायाम् असमर्थः एवासीत्।

उत्तरः

सिंहः वानराभ्यां किमर्थं असमर्थः एवासीत्?

(ख) गजः वन्यपशून् तुदन्तं शुण्डेन पोथयित्वा मारयति।

उत्तरः

गजः वन्यपशून् तुदन्तं केन पोथयित्वा मारयति?

(ग) वानरः आत्मानं वनराजपदाय योग्यः मन्यते।

उत्तरः

वानरः आत्मानं कस्मै योग्यः मन्यते?

(घ) मयूरस्य नृत्यं प्रकृतेः आराधना।

उत्तरः

मयूरस्य नृत्यं कया आराधना?

(ङ) सर्वे प्रकृतिमातरं प्रणमन्ति।

उत्तरः

सर्वे किम् प्रणमन्ति?

प्रश्न 4.

शुद्धकथनानां समक्षम् आम् अशुद्धकथनानां च समक्षं न इति लिखत –

(क) सिंहः आत्मानं तुदन्तं वानरं मारयति।

(ख) का-का इति बकस्य ध्वनिः भवति।

(ग) काकपिकयोः वर्णः कृष्णः भवति।

(घ) गजः लघुकायः, निर्बलः च भवति।

(ङ) मयूरः बकस्य कारणात् पक्षिकुलम् अवमानित मन्यते।

(च) अन्योन्यसहयोगेन प्राणिनाम् लाभः जायते।

उत्तरः

(क) न

(ख) न

(ग) आम

(घ) न

(ङ) न

(च) आम्

प्रश्न 5.

मञ्जूषातः समुचितं पदं चित्वा रिक्तस्थानानि पूरयत –

स्थितप्रज्ञः, यथासमयम्, मेध्यामध्यभक्षकः, अहिभुक्, आत्मश्लाघाहीनः, पिकः

(क) काकः.....भवति।

उत्तरः

मेध्यामध्यभक्षकः

(ख) .....परभृत् अपि कथ्यते।

उत्तरः

पिकः

(ग) बकः अविचलः.....इव तिष्ठति।

उत्तरः

स्थितप्रज्ञः

(घ) मयूरः.....इति नाम्नाऽपि ज्ञायते।

उत्तरः

अहिभुक्

(ङ) उलूकः..... पदनिर्लिप्तः चासीत्।

उत्तरः

आत्मश्लाघाहीनः

(च) सर्वेषामेव महत्त्वं विद्यते.....!

उत्तर:

यथासमयमा

प्रश्न 6.

परिचयं पठित्वा पात्रस्य नाम लिखत –

(क) अहं शुण्डेन कमपि पोथयित्वा मारयितुं समर्थः।

उत्तर:

गजः

(ख) मम सत्यप्रियता सर्वेषां कृते उदाहरणस्वरूपा।

उत्तर:

काकः

(ग) मम पिच्छानामपूर्वं सौन्दर्यम्॥

उत्तर:

मयूरः

(घ) अहं पराक्रमिणं भयंकरं वापि जन्तुं पराजेतुं समर्थः।

उत्तर:

वानरः

(ङ) अहं वनराजः। कथं सर्वे मिलित्वा मां तुदन्ति?

उत्तर:

सिंहः

(च) अहम् अगाधजलसञ्चारी अपि गर्वं न करोमि?

उत्तर:

प्रकृतिमाता

(छ) अहं सर्वेषां प्राणिनां जननी अस्मि।

उत्तर:

प्रकृतिमाता

(ज) एषः तु करालवक्त्रः दिवान्धः चास्ति।

उत्तर:

काकः

प्रश्न 7.

वाच्यपरिवर्तनं कृत्वा लिखत उदाहरणम्- क्रुद्धः सिंहः इतस्ततः धावति गर्जति च। – क्रुधनं सिंहेन इतस्ततः धाव्यते गयंते च।

(क) त्वया सत्यं कथितम्।

उत्तरः

त्वं सत्यं कथितम्।

(ख) सिंहः सर्वजन्तून् पृच्छति।

उत्तरः

सिंहेन सर्वजन्तून् पृच्छ।

(ग) काकः पिकस्य संततिं पालयति।

उत्तरः

काकेन पिकस्य सन्ततिं पालयते।

(घ) मयूरः विधात्रा एवं पक्षिराजः वनराजः वा कृतः।

उत्तरः

विधाता मयूरं एव पक्षिराजः वनराजः वा अकरोत्।

(ङ) सर्वैः खगैः कोऽपि खगः एव वनराजः कर्तुमिष्यते

उत्तरः

सर्वाः खगाः कोऽपि खगः एव वनराजः कर्तुम् इच्छाति स्म।

(च) सर्वे मिलित्वा प्रकृतिसौन्दर्याय प्रयत्नं कुर्वन्तु।

उत्तरः

सर्वे मिलित्वा प्रकृति सौन्दर्याय प्रयत्नं कुर्वेयुः।